

Pravno fakulteto Univerze Karla Franca v Gradcu bilo možno preveriti v knjigi imatrikulirancev, saj je moral vsak, ki je študiral, ob prvem vpisu na visokošolski študij vpisati v matriko,¹ kar je možno preveriti v arhivu omenjene univerze.

Tako kot na vseh raziskovalnih področjih je zgodovinar odvisen od virov v najširšem pomenu, ki predstavljajo Arhimedovo točko za postavljanje zgodbe - interpretacijo preteklosti. V tem primeru, kot je poudaril avtor, bi bilo za nove, prelomne vesti o Malgaju treba izvesti obsežno raziskavo na Koroškem ali pa upati na naključno najdbo gradiva zavednega raziskovalca ali intelektualca. Interpretacije so namreč začasno stanje, intelektualna prtljaga breme, ne sme pa biti ovira. Zato so vedno in povsod potrebni stroga kritičnost, zahtevno vrednotenje in navajanje spoznanj drugih; omenjeni nastavki predstavljajo gibalo napredka in razvoja stroke, s čimer si je težko pridobiti priljubljenost, zagotovo pa (samo)spostovanje. Sokrat je rekel, da ne piše, ker se knjige same ne morejo braniti. Danes so, zaradi diferenciranosti in specializiranosti znanja ter delitve sredstev glede na merjene rezultate, objave življenjskega pomena. Zaradi tega bi veljalo reči, knjigo je treba izdelati jasno in korektno, pred tiskom pa celostno in celovito pregledati.

N. B. O "vikend zgodovinarjih", kot so označeni v predgovoru Marijana F. Kranjca (str. 8). Zgodovinarji se med sabo ne ločijo po času ukvarjanja z zgodovino (v najširšem pomenu), ampak po kakovosti opravljenih raziskav, uporabi aparata, strasti in intelektualni prtljagi, kar ustvarja polifonijo zgodovinskih interpretacij.

Željko Oset

Saša Mišić, Albanija: prijatelj i protivnik (Jugoslovenska politika prema Albaniji 1924-1927). Službeni glasnik, Beograd, 2009, 261 str., ilustr.

Odnosi Kraljevine SHS s sosednjo Albanijo v času po prvi svetovni vojni na Slovenskem niso predstavljali ene izmed pomembnejših tem. Večino pozornosti v zunanjepolitičnih odnosih s sosednjimi državami so prežemale druge, za slovenske razmere pomembnejše teme, ki so se v glavnini dotikale dejstva, da meje novonastale države niso bile določene. Kljub temu pa delovanje Kraljevine SHS v Albaniji ni bilo brez posledic na zunanjepolitičnem parketu, kjer so se odvijali dogodki, ki so pomembno vplivali na določitev mej. To lahko trdimo predvsem v primeru meje z Italijo, saj se je vse do podpisa Drugega tiranskega pakta leta 1927 rivalstvo med državama za patronat nad Albanijo odražalo v medsebojnih odnosih. Ivo Banac vlogo jugoslovanske države v Albaniji nekoliko pretenciozno predstavi celo za enega izmed vzrokov za poraz na koroškem plebiscitu oktobra leta 1920. Tega leta so Albanci iz države izgnali italijanske sile, na severni meji pa niso bili enako uspešni. Jugoslovanska vojska je zasedala del albanskega ozemlja ob demarkacijski črti, ki ga je uspešno ubranila. Vojaške operacije so po Bančevem mnenju od glasovanja za Kraljevino SHS odvrnile veliko koroških volivcev, ki so se bali

¹ Prim. Alojz Cindrič: Socialno-gmotne razmere študentov s Kranjske na dunajski univerzi 1848-1918. V: Knafljeva ustanova na Dunaju 1676-2006, Ljubljana-Dunaj 2006, str. 78-79.

rekrutacije v jugoslovanske enote na albanski meji.²

Meddržavni odnosi, vzpostavitev meje, vprašanje vdorov kačakov,³ zelena ekonomska penetracija in s tem želja po obvladovanju notranjepolitičnega položaja v Albaniji so v zgodnjih dvajsetih letih 20. stoletja predstavljali zunanjepolitično stvarnost, saj je bilo pragmatično ugotovljeno, da je obstoj albanske države v interesu Kraljevine SHS. Sam Nikola Pašić je kot vodja delegacije na pariški mirovni konferenci zagovarjal samostojno Albanijo, ki je predstavljala oviro italijanskemu prodoru na Balkan. Že od samega nastanka albanske države 1913 je srbska in kasneje jugoslovanska država podpirala politične voditelje iz severne Albanije, predvsem Esada Pašo Toptanija, po atentatu nanj pa vodjo katoliškega plemena Mirditov Marka Gjonija. Z ohranjanjem politične nestabilnosti v državi je želela vplivati na razmejitev in status Albanije sebi v prid. Vrhunec destabilizacije v tem obdobju predstavlja v Beogradu zrežirana in podprta vstaja na severu leta 1921, katere rezultat je bila kratkotrajna Mirditska republika. Albanija je do tedaj že postala članica Društva narodov in je obtožila jugoslovansko državo vmešavanja v notranje zadeve. Posledica tega je bilo mednarodno priznanje Albanije v mejah iz leta 1913, ki naj bi mu sledila rahla korekcija severne meje. Na konferenci ambasadorjev velikih sil je bila sprejeta tudi za jugoslovansko politiko obremenilna odločitev o tem, da interese Albanije ščiti Kraljevina Italija. V vmesnem času se je politika jugoslovanske vlade oziroma Nikole Pašića, spremenila, ubrala manj agresiven pristop in sledilo ji je jugoslovansko priznanje albanske države marca 1922.

Albansko-jugoslovanski odnosi med obema vojnama so bili v nekdanjem jugoslovanskem prostoru relativno dobro obdelana tema, vendar se je večina del, razen nekaj krajših pregledov, usmerjalo predvsem na zgodnejše obdobje obstoja albanske države do njenega priznanja. Med avtorji velja izpostaviti Vuka Vinaverja, Bogumila Hrabaka, Dušana Batakovića, Andreja Mitrovića, v novjšem času pa tudi Đorđa Borozana. Praznino, ki je vladala na tem področju, je želel zapolniti srbski zgodovinar mlajše generacije Saša Mišić (rojen 1972), asistent pri predmetu sodobna politična zgodovina na Fakulteti za politične vede v Beogradu. Pričujoče delo predstavlja njegovo magistrsko nalogo, ki jo je ubranil na beograjski Filozofski fakulteti leta 2005. V delu se je omejil na obdobje, ki predstavlja vrhunec jugoslovanskih prizadevanj za nadzor notranjepolitičnega položaja v Albaniji. Ju-



² Ivo Banac: Was the Albanian opposition to the Serb Kingdom's annexation in 1912 without justification? V: Anna Di Lelio: The case for Kosova, Anthem Press, London-New York, 2006, str. 56.

³ Oborožene skupine predvsem kosovskih Albancev, ki so zatočišče iskali v Albaniji in so skozi zgodnja dvajseta leta nenehno vdirali na jugoslovansko ozemlje, predvsem na roparske pohode, s tem pa so se tudi upirali srbski zasedbi z Albanci poseljenih teritorijev. Njihovo poimenovanje in delovanje nekako sledi t.i. hajduški tradiciji.

nija 1924 je v Albaniji prišlo do državnega prevrata, ki ga je vodil pravoslavni škof Stilijan Fan Nolli, in s to potezo je padla legitimna vlada Iljaza Bega Vrionija. V njej je imel največ vpliva mladi, a ugledni prvak iz osrednje pokrajine Mati Ahmed Zogu. Po političnem propadu dotedanjih prvakov pod jugoslovansko zaščito je ta prevzel vlogo nosilca jugoslovanskih interesov. Vloga jugoslovanskega zunanjega ministrstva v Zogujevem oboroženem prevzemu oblasti decembra 1924 je predstavljala zadnji uspeh v prizadevanjih za nadzor nad političnim položajem v Albaniji, ki so dokončen neuspeh doživela s podpisom Drugega tiranskega pakta konec leta 1927.

Delo temelji predvsem na arhivskem gradivu, vendar posebno težavo predstavlja dejstvo, da gradivo jugoslovanskih predstavništev v Albaniji (Tirana, Skadar, Drač in Korča) ni ohranjeno. Avtor je zaradi tega posegal predvsem po gradivu drugih fondov jugoslovanskega zunanjega ministrstva, deloma pa tudi po britanskih in italijanskih dokumentih. Velik del uporabljenih virov je tudi iz osebnih arhivskih zbirk uglednih srbskih politikov tega časa. Delo je razdeljeno na šest poglavij, od katerih so štiri posvečena opisu političnega položaja v omenjenih letih. V prvem poglavju je opisan izbor Ahmeda Zoguja kot edinega primerne kandidata za vpliv na notranjepolitično dogajanje v Albaniji. V času pred junijskim prevratom je jugoslovanska stran s pomočjo različnih emisarjev poskušala povečati svoj vpliv in si pridobiti različne ekonomske koncesije, posebej pa so želeli skleniti carinsko unijo med državama. Velika želja jugoslovanske vlade, ki bi omogočila obvladovanje ekonomskega položaja, je bila tudi ustanovitev banke, saj bi s hitrim posegom to postala prva banka na albanskih tleh, prek katere bi lahko jugoslovanska država nadzorovala vse posle, ki so se odvijali v Albaniji. Eden izmed osnovnih problemov, ki se je pojavljal ves čas do Zogujevega prevzema oblasti konec leta 1924, je predstavljala varnost obmejnih pokrajin. V Albaniji je imel velik vpliv Kosovski komite, ki je bil sestavljen iz vodij upora na Kosovu, komitsko oziroma kačaško gibanje je bilo v vzponu, prek Albanije pa so delovali tudi organizacija VMRO in bolgarski komiti. Razmejitve med državama je ostajala odprt problem, ki je bil rešen šele s Firenškimi protokoli 1926. Ves čas je bil navzoč strah pred italijansko prevlado v državi, čeprav sta Kraljevina SHS in Italija 1924 sklenili Rimski pakt, zato je bilo načelo jugoslovanske zunanje politike na Balkanu: Balkan balkanskim narodom.

Drugo poglavje je posvečeno medsebojnim odnosom po junijskem prevratu. Fan Nolli ni bil po volji jugoslovanskega zunanjega ministrstva, saj je bil proitalijansko usmerjen, še večjo oviro za medsebojno razumevanje pa je predstavljala vključitev kosovskih politikov v vlado. S Kosovskim komitejem je predvsem s pomočjo političnih atentatov opravil kasneje Zogu, ne toliko zaradi jugoslovanskega pritiska, temveč zaradi utrditve svojega položaja. V tem času je Ahmed Zogu bival v Beogradu in si pridobil podporo beograjske vlade, ki je financirala in z vojaško pomočjo podprla njegovo vrnitev v Albanijo. Pri tem je pomagal njegov jugoslovansko usmerjeni svak Cena Beg Kryeziu.

Po začetnih uspehih, s katerimi je jugoslovanska vlada kronala svojo podporo Ahmedu Zoguju, pa je težavo spet začela predstavljati italijanska želja po večji vlogi v Albaniji, ki je predstavljena v tretjem poglavju. Kljub temu da je jugoslovanski strani uspelo s prevratom presenetiti italijansko državo, je ta kmalu prevzela pobudo, saj je imela na razpolago veliko večja finančna sredstva kot jugo-

slovansko zunanje ministrstvo, katerega fondi so bili zaradi posega v Albaniji osiromašeni. Od jugoslovanskih zahtev je Zogu hitro uredil samo vprašanje varnosti meja, medtem ko je v primeru razmejitev ubral drugo pot in poskušal zavlačevati. Razmejitev je bila na pritisk mednarodne skupnosti urejena avgusta 1925. Posel z banko je hitro propadel, saj je albanska stran zavlačevala z dodelitvijo dovoljenja za delo, pristala pa je v koncesijo za izkoriščanje bakrove rude. Ta nikoli ni bila izkoriščena, ker jugoslovanska stran ni bila sposobna zagotoviti dovolj kapitala, da bi začela z izkoriščanjem. Po drugi strani je Italija v tem času uspela prek družbe SVEA, banke in vojnega sporazuma pridobiti velik vpliv. Po težkih prizadevanjih je bil edini uspeh Jugoslavije le meddržavni trgovinski sporazum. Vse iniciative zunanjega ministrstva so bile navadno izvedene prepozno, težavo pa je predstavljalo tudi različno mnenje o vodenju politike do Albanije, ki sta ga imela ministra Momčilo Ninčić in Ninko Perić, o tej temi pa si niso bili edini niti jugoslovanski predstavniki v Albaniji.

V četrtem poglavju je predstavljen dokončen zlom jugoslovanske politike. Medsebojne odnose je zastrupil Prvi tiranski pakt, podpisan novembra 1926. Zaradi italijanskih manipulacij v času sklenitve sporazuma je odstopil minister Ninčić. Novi minister Perić je bil v težavnem položaju. Italijanska vlada je obtožila Kraljevino SHS, da je poskušala znova izvesti državni prevrat v Albaniji,⁴ čeprav avtor o tem ni našel trdnih dokazov, temveč le nekaj indicev. Ostrejši toni so sledili, ko je krmilo ministrstva prevzel demokrat Vojislav Marinković. Po incidentu konec maja 1927, ko je albanska stran aretirala prevajalca na jugoslovanskem predstavništvu, je jugoslovanska vlada prekinila diplomatske odnose. Položaj je bil kočljiv, saj je bil aretirani Vuko Đurašković albanski državljani, doma pa je prevajal zaupno korespondenco med albanskim veleposlanikom v Beogradu Cenom Begom Kryeziuom in njegovimi projugoslovanskimi pristaši v Albaniji, ki je mimo vednosti Zoguja potekala po diplomatskih kanalih. Razvnel se je spor, ki se je nekoliko pomiril do avgusta 1927, ko so bili odnosi spet normalizirani. Oktobra je nov udarec predstavljal atentat na Cena Bega Kryeziuja v Pragi, dokončen zlom in izgubo vseh pozicij v Albaniji pa predstavlja Drugi tiranski pakt novembra, podpisan 1927, s katerim je italijanski vpliv nad albansko državo postal vseobsegajoč. V tistem trenutku je edini možni način vplivanja na albansko politiko predstavljala povezava z albansko emigracijo, ki ni več imela italijanske podpore in je tako po sili razmer Jugoslavija postala njen sponzor.

Pomemben prispevek k razumevanju odnosa, ki je v jugoslovanski javnosti in politiki vladal pri vprašanju albanske državnosti, predstavlja peto poglavje, v katerem je s pomočjo obširnega pregleda tiska predstavljen pogled na Albanijo v tem času. Odlično je dokumentiran Zogujev prevzem oblasti, saj je njegove čete spremljalo več beograjskih novinarjev. Začetno navdušenje nad "Novo Albanijo" po Zogujevem prevzemu oblasti je v časopisnih člankih naglo kopnelo, še najdlje so pri njem vztrajala glasila, ki so bila blizu radikalni stranki. Edino izjemo je predstavljal Stjepan Radić, ki je zagovarjal vlado Fana Nollija. Dobro sliko ponuja predvsem izbor člankov in karikatur iz različnih satiričnih listov. V večini člankov prevladujejo stari stereotipi o albanskem ljudstvu, ki je v času turške nadvlade ostalo pri plemenski ureditvi in se upira vsaki obliki države. Težave pri vkapljanju

⁴ V tem času je izbruhnil upor na severu Albanije, t.i. Djukadjinska vstaja.

novih ozemelj na jugu države in nemirni časi na meji so pustili svoj pečat, zato so bili Albanci znova okvalificirani kot kačaki, Albanija pa njihovo zatočišče. Veliko je bilo tudi aluzij na izdajalski značaj podkupljive albanske politike, ki se ne drži "bese"⁵ in je lakaj Italije. Podobne ugotovitve lahko najdemo tudi v opisu treh največjih poznavalcev razmer v Albaniji v tem času, ki sestavljajo zadnji del knjige. Na podlagi osebnih fondov in člankov v sodobnem časopisju so opisani pogledi Jovana Jovanovića Pižona, Grigorija Božovića in Milosava Jelića. Vsi trije so potovali po Albaniji in izdali več del na to temo; Pižon in Jelić pa sta bila tudi povezana s samim oblikovanjem politike do Albanije. Pižon je kot dolgoletni delavec zunanjega ministrstva imel velik vpliv na jugoslovansko javnost. Milosav Jelić je bil od vseh treh najbolj vpleten v samo dogajanje, saj je večkrat po nalogu ministrstva potoval v Albanijo, kjer je imel širok krog znancev, bil pa je tudi osebni prijatelj Ahmeda Zoguja. Prek Jelića je še leta 1929 potekal stik med Zogujem, Vojislavom Marinkovićem in tudi kraljem Aleksandrom.

Mišičevo delo predstavlja celovit pogled na jugoslovansko politično aktivnost v času konsolidacije albanske države, ki uporablja množico diplomatskih virov, dopolnjeno z izsledki jugoslovanskega zgodovinopisja in tujimi deli. Poleg podrobne analize jugoslovanske zunanje politike in delovanja njenih predstavnikov v Albaniji prikazuje tudi osebni odnos nekaterih vodilnih tvorcev njene zunanje politike do same Albanije. Posebej pomemben je prikaz javnega mnjenja o tej državi in njenih prebivalcih, ki se prenese v kasnejša obdobja. Marsikateri element, predvsem pri poskusu jugoslovanske politične in ekonomske nadvlade, pa lahko opazujemo spet po drugi svetovni vojni, ko se je albanska država po nekaj letih izmuznila iz zanj pretesnega jugoslovanskega objema.

Jurij Hadalin

Vera Kržišnik - Bukić, Slovenci v Bosni in Hercegovini skozi pričevanja, spomine in literarne podobe : 1831-2007. Inštitut za narodnostna vprašanja, Ljubljana 2007, 648 str., ilustr.

Preučevanje tematike slovenstva v mejah nekdanje Jugoslavije, a zunaj Slovenije je zlasti po razpadu jugoslovanske države dobilo nove vzpodbude. Načrtno raziskovanje je med drugim potekalo v okviru izvajanja projekta *Slovenci v prostoru nekdanje Jugoslavije zunaj Slovenije*, katerega nosilka je bila dr. Vera Kržišnik - Bukić. Kot rezultat tozadevnih raziskav je Inštitut za narodnostna vprašanja že izdal zbornik *Slovenci v Hrvaški* (Ljubljana 1995), knjiga o Slovencih v Bosni in Hercegovini pa je druga publikacija iz omenjenega projekta.

Pričujoče delo ne sodi med običajna zgodovinopisna dela, temveč ga označuje svojevrsten raziskovalni metodološki pristop avtorice. Avtorica, ki je sama več kot dve desetletji živela v Bosni in Hercegovini, tematiko slovenstva v tej deželi namreč predstavlja, kot je razvidno že v naslovu knjige, skozi neposredno govorico pričevanj, spominov in v manjšem obsegu tudi literarnih stvaritev, ne pa na

⁵ Besa je neprelomljiva obljuba, ki so ji bili v plemenski ureditvi vsi, ki so jo izrekli, brezpogojno podvrženi. Prelom bese je navadno pomenil krvno maščevanje.